

РОЛЬ ЦИФРОВИХ АРХІВІВ В ОСВІТІ

Терентьєва Наталія Олександрівна

ORCID ID: 0000-0002-3238-1608

доктор педагогічних наук, професор, провідний науковий співробітник відділу
цифрових технологій та комп'ютерного забезпечення

Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В.О. Сухомлинського, Україна

Щегельська Катерина Борисівна

ORCID ID: 0009-0006-2752-7023

молодший науковий співробітник відділу науково-освітніх інформаційних ресурсів
Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В.О. Сухомлинського, Україна

Цифрові архіви сьогодні відіграють ключову роль у модернізації освітніх процесів, значно розширюючи доступ до історичних джерел та трансформуючи підходи до підготовки майбутніх фахівців у сфері історичної освіти. Завдяки оцифруванню, архівні матеріали стають доступними для глобальної аудиторії, що дозволяє студентам і дослідникам вивчати історичні документи, фотографії, рукописи, аудіо- та відеозаписи незалежно від географічного розташування. Це відкриває нові можливості для глибокого занурення в контекст історичних подій, формування самостійного, критичного розуміння минулого та розвитку аналітичних навичок.

Особливо цінним є те, що оцифрування дозволяє розміщувати оригінальні документи в архівних сховищах із належними умовами зберігання, доступ до яких можна обґрунтовано обмежити, а користувачам надавати цифрові копії-сурогати [2]. Такий підхід значно зменшує ризики пошкодження, впливу світла, неправильного поводження та крадіжки матеріалів. Як зазначають Остл і Мюр, «використання цифрових зображень як заміників збереження може бути цінним доповненням (хоча й не заміною) традиційних стратегій збереження, включно з контролем температури й вологості та консерваційним копіюванням на плівкових носіях» [3, с.69]. Ця практика дозволяє одночасно забезпечувати збереження оригіналів та широке навчальне використання їх цифрових копій, що є критично важливим у сучасному освітньому процесі.

Інтеграція цифрових архівів у навчальну діяльність надає низку беззаперечних переваг, яких важко досягти лише традиційними

методами. Цифрові архіви забезпечують безпрецедентний доступ до першоджерел, сприяють формуванню критичного та аналітичного мислення, розвитку дослідницьких навичок, поглибленню предметних знань і спеціалізації. Вони стають фундаментальним інструментом у професійній підготовці та відкривають нові горизонти для інтеграції технологій у навчальний процес. Водночас цифровізація архівів підтримує збереження культурної спадщини, захищає автентичні документи та сприяє інклюзивності та доступності освіти для широкого кола користувачів [2–4]. Наприклад, вона забезпечує доступ до раритетних джерел, таких як щоденники діячів УНР, фронтові листи часів Другої світової війни чи документи, що висвітлюють Голодомор, без необхідності фізичного відвідування архівів [1]. Робота з цифровими матеріалами дозволяє студентам формувати власне розуміння історичних подій, аналізувати мову епохи, виявляти причинно-наслідкові зв'язки та оцінювати різні точки зору. Такий підхід сприяє розвитку емпатії, критичного мислення та аналітичних навичок, що є базовими компетенціями для майбутнього педагога.

Цифрові архіви також стимулюють формування дослідницьких навичок через виконання міні-досліджень, підготовку курсових робіт і проєктів. Студенти отримують можливість самостійно формулювати гіпотези, добирати джерела, систематизувати дані та робити висновки, моделюючи реальний науковий процес [1]. Крім того, цифрові колекції дозволяють розширювати предметні знання та розвивати спеціалізацію у вузьких напрямках історичної науки, таких як мікроісторія, усна історія чи історія повсякденності, що сприяє формуванню компетентного вчителя, здатного навчати учнів самостійно мислити та аналізувати.

Важливим аспектом цифровізації є і технічний та організаційний вимір. Процес оцифрування документів залежить від швидкозмінних носіїв інформації, високих видатків на придбання сучасного обладнання, потреби у кваліфікованих ІТ-фахівцях та забезпечення надійного зберігання даних. Незважаючи на високі витрати та складність впровадження, українські та зарубіжні архіви демонструють високі темпи цифровізації, яка стає пріоритетом у діяльності Державної архівної служби України та багатьох освітніх установ [4]. Розширення доступу до оцифрованих колекцій не лише відповідає вимогам наукової спільноти, але й задовольняє запити широкого кола користувачів інформації,

сприяючи міжкультурному обміну та інтеграції у глобальне цифрове суспільство.

Цифрові архіви сприяють інтерактивному та персоналізованому навчанню. Вони дозволяють організовувати мультимедійні презентації, віртуальні екскурсії та симуляції, що занурюють студентів у навчальний матеріал. Наприклад, віртуальна реконструкція давньоєгипетської гробниці або відтворення архівних подій певної епохи дозволяють студентам досліджувати артефакти й джерела безпосередньо, підвищуючи ефективність навчання та залучення учнів. Крім того, цифрові архіви сприяють забезпеченню рівного доступу до джерел незалежно від географічного положення чи соціально-економічного статусу, що підтримує принципи інклюзивності в освіті [1].

Перспективи розвитку цифрових архівів тісно пов'язані з використанням новітніх технологій, таких як штучний інтелект і машинне навчання. Алгоритми ШІ можуть автоматично категоризувати та тегувати контент, спрощуючи пошук інформації та персоналізуючи освітній досвід. Крім того, розвиток партнерств із глобальними освітніми та архівними установами сприяє обміну цифровими ресурсами через кордони, що стимулює співпрацю та міжкультурне розуміння.

Список використаних джерел:

1. Воронова Н. Професійна етика і культура використання цифрових архівів та інтерактивних платформ у підготовці майбутнього вчителя історії. *Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти*. 2025. № 23. С. 17–30. <https://doi.org/10.31865/2414-9292.23.2025.334007>
2. Balogun T., Adjei E. Challenges of digitization of the National Archives of Nigeria. *Information Development*. 2018. May 15. <https://doi.org/10.1177/02666666918778099>
3. Astle P.J., Muir A. Digitization and Preservation in Public Libraries and Archives. *Journal of Librarianship and Information Science*. 2002. № 34(2). Pp. 67-79. <http://dx.doi.org/10.1177/096100060203400202>
4. Срібняк М. Електронні архівні ресурси як джерело вивчення процесу репатріації полонених українців після Першої світової війни. *Архіви України*. 2021. Випуск 4. № 329. <https://doi.org/10.47315/archives2021.329.138>